

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ В
УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО**

Виконала: студентка IV курсу,
групи 6.0530-2
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Дворецька Ангеліна Олексіївна
Науковий керівник: Санакоєва Н.Д.
к.філол.н., доцент кафедри соціальних
комунікацій та інформаційної
діяльності
Рецензент: Турбар Т.В., к.пед.н,
доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології

Кафедра психології

Рівень вищої освіти бакалаврський

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

» _____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Дворецькій Ангеліні Олексіївні

Тема роботи Психологічні особливості вибору професії в умовах невизначеного майбутнього

керівник роботи Санакоева Н.Д., к.філол.н., доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

затверджені наказом ЗНУ від «05» 02 2024 року № 234—с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого—педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково—пояснювальної записки:

Проаналізувати теоретичні аспекти впливу психологічних факторів, а також внутрішніх та зовнішніх мотивів, таких як особистісні характеристики і цінності на процес формування професійних уподобань та вибору індивідами кар'єрного шляху. Ознайомитися з актуальними дослідженнями щодо психологічних аспектів вибору професійної діяльності зокрема в контексті воєнних конфліктів. Здійснити емпіричне підтвердження гіпотези про вплив переживання невизначеності стосовно майбутнього на професійний вибір індивіда.

5. Перелік графічного матеріалу: 6 таблиць, 5 малюнків

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Санакоева Н.Д. доцент		
Розділ 1	Санакоева Н.Д. доцент		
Розділ 2	Санакоева Н.Д. доцент		
Розділ 3	Санакоева Н.Д. доцент		
Висновки	Санакоева Н.Д. доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	Лютий 2024	Виконано
2	Робота над вступом	Березень 2024	Виконано
3	Робота над першим розділом	Березень 2024	Виконано
4	Робота над другим розділом	Квітень 2024	Виконано
5	Робота над третім розділом	Квітень 2024	Виконано
6	Написання висновків	Квітень 2024	Виконано
7	Предзахист	Травень 2024	Виконано
8	Нормоконтроль	Травень 2024	Виконано

Студент _____ А.О. Дворецька

Керівник роботи _____ Н.Д. Санакоева

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.О.Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 56 сторінок, 3 таблиці, 51 джерело, 2 діаграми.

Об'єкт дослідження: процес вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Предмет дослідження: психологічні особливості вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Мета дослідження: дослідити психологічні особливості процесу вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Гіпотеза дослідження: якщо люди знаходяться в умовах невизначеного майбутнього, то головними психологічними мотивами вибору їх професійної діяльності будуть прагнення до матеріального благополуччя.

У роботі застосовувались теоретичні методи (аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми) та емпіричні (психологічне анкетування).

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі психологічних факторів, що впливають на вибір професії в умовах невизначеного майбутнього, зокрема війни. Дослідження виявляє нові аспекти впливу соціально-економічних змін та нестабільності на професійне самовизначення молоді.

Результати дослідження можуть бути використані: для практиків у галузі кар'єрного консультування, а також для подальших досліджень в області психології професійного вибору.

НЕВИЗНАЧЕННІСТЬ МАЙБУТНЬОГО, ВИБІР ПРОФЕСІЇ, ПРОФЕСІЯ, ЗДІБНОСТІ, САМОРОЗВИТОК, АДАПТАЦІЯ, НЕСТАБІЛЬНІСТЬ.

SUMMARY

Dvoretcka A.O. Psychological features of choosing a profession in an uncertain future.

Objects of research: the process of choosing a profession in the conditions of an uncertain future.

Subject of research: psychological features of choosing a profession in conditions of an uncertain future.

The purpose of the research: The purpose of this study is to study the psychological features of the process of choosing a profession in the conditions of an uncertain future.

The hypothesis of the research: lies in the fact that the choice of a profession in conditions of uncertainty of the future is largely determined by objective and subjective factors, among which there are also psychological ones.

Research methods.

Theoretical: expert assessment, comparative analysis, empirical: questionnaires, surveys.

The scientific novelty of the study lies in the analysis of psychological factors that influence the choice of profession in an uncertain future, including war. The study reveals new aspects of the impact of socio-economic changes and instability on the professional self-determination of young people.

Research results can be used: for practitioners in the field of career counseling, as well as for further research in the field of psychology of career choice.

Key words: uncertainty, choice, profession, abilities, self-development, adaptation, instability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО.....	10
1.1. Поняття «професії» та основи її вибору	10
1.2. Етапи і фактори вибору професії.....	15
1.3. Психологічні методи вибору професії.....	20
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО.....	26
2.1. Вплив невизначеності майбутнього на процес вибору професії.....	26
2.2. Важливість розвитку супутніх факторів на здійснення правильного вибору професії.....	30
2.3. Психологічні особливості осіб, що краще адаптуються до невизначеності.....	34
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	40
3.1. Мета дослідження.....	40
3.2. Кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, інтерпретація результатів дослідження	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у тому, що сучасне суспільство стикається з різноманітними викликами, серед яких особливе місце займає невизначеність майбутнього. Зміни в економічних, соціокультурних та технологічних сферах породжують нові умови, в яких люди змушені приймати важливі життєві рішення, зокрема вибір професії. У контексті загрози невизначеності та непередбачуваності, вибір професії остаточно став важливим завданням не лише для випускників шкіл та вузів, але й для тих, хто вже працює на певному ринку праці.

Індивіди стикаються з потребою адаптуватися до швидкозмінюваних реалій, де традиційні шляхи кар'єрного розвитку можуть бути недостатньо ефективними. Вибір професії стає складнішим і вимагає від людини не лише знань і навичок, але й гнучкості, реалізму і здатності до самоорганізації в умовах нестабільності. Іншими словами, умови невизначеного майбутнього вимагають від кожної людини не тільки вміння адаптуватися до потреб ринку праці, а й певного рівня усвідомлення власних здібностей та пошуків оптимальних варіантів професійного розвитку.

Об'єкт дослідження – процес вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Предмет дослідження – психологічні особливості вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Мета роботи – дослідити психологічні особливості процесу вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

Дослідження зосереджується на вивченні взаємозв'язків між психологічними аспектами індивідуальності та особливостями вибору професії в умовах, коли майбутнє є невизначеним.

Основна гіпотеза дослідження звучить так: якщо люди знаходяться в умовах невизначеного майбутнього, то головними психологічними мотивами вибору їх професійної діяльності будуть прагнення до матеріального благополуччя.

У ході дослідження використовувалися різноманітні методи для ретельного вивчення проблеми, такі як аналіз психолого-педагогічної літератури з вивченої теми, а також емпіричні методи, зокрема психологічне анкетування.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти впливу психологічних факторів, а також внутрішніх та зовнішніх мотивів, таких як особистісні характеристики і цінності на процес формування професійних уподобань та вибору індивідами кар'єрного шляху.

2. Ознайомитися з актуальними дослідженнями щодо психологічних аспектів вибору професійної діяльності зокрема в контексті воєнних конфліктів.

3. Здійснити емпіричне підтвердження гіпотези про вплив переживання невизначеності стосовно майбутнього на професійний вибір індивіда.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі психологічних факторів, що впливають на вибір професії в умовах невизначеного майбутнього, зокрема війни. Дослідження виявляє нові аспекти впливу соціально-економічних змін та нестабільності на професійне самовизначення молоді.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження мають значний практичний потенціал для освітніх закладів, центрів кар'єрного консультування та психологічних служб. Розроблені рекомендації можуть бути використані для створення програм підтримки професійного самовизначення, що сприятимуть адаптації молоді до швидкозмінних умов ринку праці. Також, результати можуть бути впроваджені у навчальні курси з профорієнтації та професійного розвитку.

Надійність і достовірність результатів забезпечується використанням валідних та надійних методик дослідження, зокрема, стандартизованих психологічних анкетувань. Дослідження базується на великій вибірці респондентів, що дозволяє досягти високого рівня статистичної значущості.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО

1.1. Поняття «професії» та основи її вибору

Поняття «професія» є багатограним і охоплює різні аспекти, що відображають специфіку трудової діяльності людини. У науковій літературі існує багато визначень професії, кожне з яких підкреслює певні характеристики цього явища [3]. Загалом, професія визначається як стійкий вид трудової діяльності, що вимагає спеціальних знань, умінь і навичок, набутих шляхом формального навчання та практичного досвіду, і спрямований на створення матеріальних або духовних цінностей для задоволення потреб суспільства.

Ключові аспекти поняття «професія»:

1. Спеціалізація та кваліфікація: професія характеризується високим рівнем спеціалізації, що передбачає глибокі знання та навички у певній галузі. Професіонал володіє специфічними компетенціями, які дозволяють йому ефективно виконувати завдання, що входять до сфери його діяльності. Наприклад, лікар повинен мати знання з медицини, діагностики та лікування захворювань, юрист – з права, законодавства та судової практики, інженер – з технічних наук та проектування.

2. Освіта та навчання: оволодіння професією зазвичай вимагає проходження формального навчання в освітніх установах, таких як університети, технікуми або професійні школи. Освітні програми включають теоретичні знання та практичні навички, необхідні для професійної діяльності. Наприклад, навчання на лікаря включає вивчення анатомії, фізіології, фармакології та проходження клінічної практики.

3. Навички та компетенції: професія передбачає наявність як технічних, так і м'яких навичок. Технічні навички включають спеціалізовані знання та вміння, необхідні для виконання конкретних завдань [4]. М'які навички

включають комунікацію, управління часом, вирішення конфліктів, роботу в команді та лідерські якості. Наприклад, для менеджера важливими є навички управління проектами, комунікації та прийняття рішень.

4. Соціальна функція та цінність: професія виконує важливу соціальну функцію, оскільки сприяє задоволенню потреб суспільства та економіки. Професіонали виконують конкретні завдання, що мають значення для добробуту та розвитку суспільства [3]. Наприклад, лікарі забезпечують охорону здоров'я населення, вчителі навчають молоде покоління, інженери створюють інфраструктуру та технології.

5. Етичні норми та стандарти: багато професій регулюються етичними нормами та стандартами, які визначають якість виконання роботи та поведінку професіоналів. Ці стандарти можуть бути встановлені професійними асоціаціями, державними органами або внутрішніми правилами організацій. Наприклад, лікарі дотримуються Гіппократової клятви, юристи – кодексу професійної етики.

6. Кар'єрний розвиток та професійне зростання: професія надає можливості для кар'єрного зростання та професійного розвитку. Це може включати підвищення кваліфікації, здобуття нових знань і навичок, а також просування по кар'єрній драбині. Кар'єрний розвиток може включати як горизонтальне зростання (розширення обсягу обов'язків), так і вертикальне (просування на вищі посади).

7. Професійна ідентичність та самореалізація: вибір професії часто відображає особисті інтереси, цінності та амбіції людини. Професійна діяльність сприяє самореалізації, особистісному розвитку та відчуттю задоволеності життям. Професійна ідентичність формується в процесі навчання та професійної діяльності, а також під впливом соціальних та культурних факторів.

8. Адаптація до змін та інновації: у сучасному світі професії зазнають постійних трансформацій під впливом технологічного прогресу, глобалізації та змін у соціально-економічних умовах [5]. Професіонали повинні бути готовими до адаптації та освоєння нових знань і навичок для успішного виконання своїх обов'язків. Інновації в професійній діяльності сприяють підвищенню ефектив-

ності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Отже, поняття «професія» є комплексним і охоплює різні аспекти, що визначають специфіку та значення трудової діяльності людини в сучасному суспільстві. Розуміння цих аспектів є важливим для успішного професійного самовизначення та розвитку. Цей термін визначає собою не лише конкретну сферу занять, а й відображає комплексну діяльність, яка базується на спеціалізованих знаннях, навичках та досвіді [16]. Основними елементами професії є не лише вміння виконувати певні завдання, але і відповідальність перед суспільством, клієнтами, або споживачами результатів цієї діяльності. Вибір професії є тим відрізком життєвого шляху, який залежить від багатьох факторів нашої реальності: фактор суспільного впливу на мотиви вибору професії, тобто характеристика, що вказує на значення та престиж обраної професії; фактор, пов'язаний із потребами суспільства у кадрах, із характером вимог професії до особистості учня; фактор особливого характеру: інтереси, схильності, здатності, особистісні якості учня, рівень загальної освіти та готовності до свідомого вибору професії [25]. Кожна людина має свої унікальні потреби та амбіції, які впливають на її вибір професії.

Вибір професії є складним і багатогранним процесом, що охоплює зовнішні впливи, внутрішні психологічні процеси та організаційні методи управління [5]. Цей процес включає декілька важливих етапів та елементів, які варто розглянути детальніше. Системи зовнішнього впливу відіграють ключову роль у процесі вибору професії. Вони включають профпропаганду, профінформацію, профконсультацію та профуправління. Профпропаганда спрямована на популяризацію певних професій через засоби масової інформації, профінформація забезпечує молодь даними про різні професії, профконсультація надає індивідуальні рекомендації, а профуправління координує загальний процес профорієнтації.

У свідомості людини відбувається складний процес вибору професії, який включає формування профбажань, профінтересів, схильності до певної професії, профмотивації та оцінку профперспектив [6]. Ці елементи визначають особистісні орієнтації та інтереси, які повинні узгоджуватися з потребами сус-

пільства та можливостями їх реалізації. Медико-психологічне дослідження є важливою складовою процесу вибору професії, оскільки воно дозволяє оцінити психофізіологічні дані, нахили та інтереси індивіда, і порівняти їх з вимогами професії [7]. Це допомагає знайти оптимальне поєднання особистих характеристик майбутніх працівників і потреб суспільства.

Ефективне керування профорієнтацією забезпечується застосуванням різних методів, зокрема програмно-цільового методу, методу прогнозування, методу моделювання та організаційно-розпорядчого методу. Програмно-цільовий метод передбачає визначення головної мети профорієнтації, розробку програми її досягнення та створення механізму управління для реалізації цієї програми. Метод прогнозування враховує сучасні і перспективні вимоги до різних працівників, тенденції науково-технічного прогресу та прогноз кадрової політики. Метод моделювання будує моделі управління профорієнтацією на різних рівнях: підприємстві, галузі, регіоні [9]. Організаційно-розпорядчий метод включає підготовку відповідних документів, які регламентують порядок функціонування системи профорієнтації та контроль за їх виконанням. Для того щоб профорієнтація була ефективною, вона повинна бути єдиною, усталеною та динамічною системою. Це вимагає чіткого визначення етапів, аспектів, функцій та методів керування. Основними цілями профорієнтації є формування у молоді особистісних орієнтацій та інтересів з урахуванням потреб суспільного виробництва, а також узгодження цих орієнтацій з можливостями їх суспільної реалізації.

Метою системи професійної орієнтації є знаходження оптимального поєднання особистих бажань майбутніх працівників і суспільних потреб. Правильний вибір професії полягає у відповідності психофізіологічних даних, нахилів та інтересів індивіда до вимог обраної професії, виду трудової діяльності та інтересів суспільства.

Так, ефективний процес вибору професії включає врахування як зовнішніх впливів, так і внутрішніх психологічних процесів, забезпечуючи гармонійне поєднання особистісних та суспільних інтересів.

Сучасний процес професійного самовизначення значною мірою визначається комерціалізацією суспільних відносин [10]. Заміна професійної кар'єри на комерційну перешкоджає особистості у знаходженні свого покликання в професійній діяльності, що викликає значне занепокоєння. Перехідний стан економіки спричинив зміни у системі професійних цінностей: сучасна людина, особливо молодь, прагне досягти матеріального благополуччя найкоротшим шляхом, часто знехтувавши своїми справжніми покликаннями. Вимушене пристосування до ринкових умов змушує багатьох обирати професії, які обіцяють швидкий фінансовий зиск, навіть якщо це не відповідає їхнім особистісним схильностям.

Існує серйозна розбіжність між мотивацією вибору професії та можливістю її оволодіння, зокрема через брак коштів на навчання [11]. Рівень інформованості старшокласників про майбутні професії та власні можливості часто є недостатнім, що призводить до випадкового вибору професійної сфери.

Для розуміння процесу професійного самовизначення необхідно чітко визначити зміст використовуваних понять. У психологічній літературі часто згадуються терміни, такі як професійне самовизначення, профконсультація, профвідбір тощо. Точне розуміння цих термінів є критично важливим для науково обґрунтованої організації профорієнтаційної роботи.

Так, профвідбір – це система заходів, що дозволяє виявити людей, які за своїми індивідуальними особистими якостями найбільш придатні до навчання і подальшої професійної діяльності у певній спеціальності [37]. Під поняттям «професійна консультація» ми розуміємо науково організовану систему взаємодії профконсультанта і особи, яка потребує допомоги, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи та з урахуванням потреб ринку праці. Професійна консультація має на меті встановлення відповідності індивідуальних психологічних та особистісних особливостей специфічним вимогам тієї чи іншої спеціальності [38]. У сучасній українській психологічній науці професійне самовизначення трактується як процес розвитку суб'єкта праці на різних етапах його професійного розвитку. Г.Радчук розглядає про-

фесійне самовизначення як детермінанту професійного становлення особистості. Вона наголошує на тому, що самовизначення виступає не лише певним актом або стадією професійного становлення, а є його сутнісною основою, неперервним процесом пошуку і набуття людиною смислів своєї професійної діяльності, відкриття та реалізації свого «Я» як професіонала, здійснення вибору у проблемних ситуаціях, котрі ставить перед ним професійна діяльність, що постійно змінюється й ускладнюється [17].

Психологи виділяють кілька видів самовизначення: професійне, соціальне, індивідуальне, сімейне, життєве тощо. Деякі дослідники розглядають професійне самовизначення як важливий компонент розвитку особистості.

1.2. Етапи, фактори і мотиви вибору професії

Вибір професії є складним процесом, що вивчається психологами з різних сторін. Психологія вибору професії досліджує цей процес з різних поглядів, враховуючи індивідуальні особливості людини, соціокультурні фактори та вплив суспільства.

Одним із ключових аспектів вибору професії є розуміння власних інтересів, здібностей та цінностей [13]. Теорія Дж.Холланда про типи особистості та відповідність професіям, допомагає зрозуміти, які професійні сфери більш відповідають її унікальним характеристикам. За цією теорією, існують шість типів особистості (реалістичний, інтелектуальний, соціальний, підприємливий, мистецький та конвенційний), і кожен тип має певні сфери професійної діяльності, які йому найбільш підходять. Крім особистісних характеристик, вибір професії також корелюється зовнішніми чинниками, такими як економічна ситуація, ринкові умови праці, соціальні очікування та культурний контекст. Наприклад, у сучасному світі швидкий технологічний прогрес може вплинути на вибір професії, роблячи деякі спеціальності більш важливими, а інші – менш затребуваними [14]. Сучасний світ швидко змінюється, і те, що було популярним сьогодні, може стати застарілим завтра. Тому важливо розвивати гнучкість та адаптивність, обираючи професійну траєкторію [3].2

Вибір професії є одним із найважливіших рішень у житті людини, «це складний акт самовизначення – свідомого вибору суб'єктом життєвої позиції, яка стає вирішальним чинником у виборі способів розв'язання тих чи інших життєвих проблем» [26].

Цей вибір є значущим етапом в особистісному розвитку кожної людини, який відбивається на її подальшому життєвому шляху та кар'єрних можливостях. Важливо також враховувати, що в сучасному світі зростає значення гнучкості та адаптивності в професійній сфері, оскільки технологічний прогрес та економічні зміни швидко трансформують ринок праці. Тому, при виборі професії, важливо бути готовим до постійного саморозвитку, навчання нових навичок та адаптації до змін в суспільстві. Враховуючи всі ці аспекти, вибір професії можна розглядати як комплексний процес, що вимагає уважного аналізу та відповідального підходу до прийняття рішення. Цей процес має велике значення для особистісного задоволення, кар'єрного успіху та загального благополуччя.

Психологічні аспекти вибору професії грають важливу роль у формуванні кар'єрних шляхів та особистісного розвитку кожної людини. Вибір професії – це складний процес, який включає розгляд різних психологічних факторів, що впливають на прийняття рішення [20]. Інтереси відображають те, що індивід дійсно насолоджується та з цікавістю займається. Це може бути конкретна сфера діяльності, тематика, або вид діяльності. Інтереси мають суттєвий вплив на мотивацію і задоволення від роботи. Навички і здібності також грають ключову роль у виборі професії. Люди зазвичай вибирають ті професії, в яких вони можуть розвинути свої сильні сторони та використовувати свої навички ефективно. Цінності визначають те, що людина вважає важливим у своєму житті. Вони можуть включати елементи, такі як соціальна відповідальність, творчість, незалежність тощо [21]. Цінності визначають мотивацію та задоволення від вибраної діяльності. Теорії вибору професії, такі як теорія Дж.Холланда розглядають зв'язок між особистісними характеристиками та вибором професійної [1]. Ці теорії надають рамки для розуміння та аналізу вибору професії з психологічної точки зору. Успішний вибір професії вимагає глибокого розуміння власних індивідуальних особливостей та врахування психологічних аспектів, таких як ін-

тереси, навички, цінності та особистісні характеристики. Тільки з урахуванням цих факторів людина може знайти професію, яка відповідає її потребам і можливостям, сприяючи особистісному задоволенню та професійному розвитку. Сучасна економічна ситуація та ринок праці створюють складні виклики для людей, які змушені розглядати різні соціальні та економічні аспекти при виборі професії [22]. Економічна нестабільність у країні, високий рівень безробіття, а також зростаюча конкуренція на ринку праці ставлять перед кожним індивідум завдання вибрати професію, яка не лише відповідає його інтересам та здібностям, а й забезпечить матеріальну стабільність та соціальний захист.

Одним з важливих соціальних аспектів вибору професії є рівень заробітної плати. Для багатьох людей важливо мати можливість забезпечити себе та свою сім'ю достатнім рівнем доходу, що дозволяє вести комфортний спосіб життя та здійснювати фінансові цілі [26]. Таким чином, при виборі професії люди зважають на те, яка заробітна плата пропонується в даній сфері діяльності та як це впливає на їхню фінансову ситуацію.

Вибір професії є багатоетапним та одним із найважливіших рішень у житті людини, оскільки від нього залежить подальший курс кар'єри, задоволення від роботи, фінансовий статус, а також особисте щастя та задоволення. Цей процес може бути досить складним і тривалим, оскільки вимагає виважених рішень, обдуманих кроків та аналізу власних цілей та можливостей:

Перший етап включає в себе пошук та збір інформації про різні професії, які цікавлять особистість. Це може включати дослідження через Інтернет, консультації зі спеціалістами в різних галузях, участь у воркшопах, семінарах або інших подіях, що дозволяють отримати більше інформації про різні професії.

Другий етап полягає у вивченні та аналізі отриманої інформації з метою визначення того, що саме відповідає інтересам, навичкам, цілям та потребам особистості. Це може включати оцінку переваг і недоліків кожної професії, розуміння ринкових тенденцій, а також аналіз того, як дана професія відповідає особистим цілям і цінностям.

Третій етап: експериментування з вибраними професіями або їх частинами. Це може включати участь у стажуваннях, волонтерстві, курсах або навіть залучення до проєктів, що дозволяють здобути практичний досвід у вибраній галузі. Це дає можливість збагатити свій досвід та зрозуміти, чи відповідає вибрана професія очікуванням.

Четвертий етап: це остаточний вибір однієї з професій та розроблення попереднього плану кар'єри. На цьому етапі особистість має ретельно зважити всі переваги та недоліки, врахувати свої можливості та обмеження, а також визначити шляхи досягнення своїх кар'єрних цілей. Попереднє планування кар'єри допомагає встановити конкретні кроки і стратегії для досягнення успіху у вибраній галузі. Кожен з цих етапів є важливим кроком у процесі вибору професії, і відправною точкою для подальшого особистісного та професійного розвитку.

Вибір професії визначається різноманітними мотивами і факторами. Фактори умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні [24]. Кожен з цих мотивів може впливати на рішення про обрання конкретної професії або галузі діяльності. Так, до зовнішніх факторів належать такі:

1. Соціальна думка: суспільна думка, стереотипи та уявлення про певні професії можуть впливати на вибір. Наприклад, деякі професії можуть мати вищий статус у громадському сприйнятті, що змушує людину обирати їх навіть без власного бажання чи відповідності здібностям.

2. Культурні та історичні чинники: традиції, цінності та історичні контексти також можуть впливати на вибір професії. Наприклад, у деяких культурах деякі професії можуть бути більш поширеними чи поважними, що може впливати на рішення.

3. Економічні чинники: висока заробітна плата, можливості кар'єрного зростання та фінансова стабільність можуть бути важливими факторами вибору професії, особливо для тих, хто орієнтується на матеріальні блага [28].

Внутрішні фактори:

1. Здібності та навички: Особливості особистості, зокрема здібності та навички, грають ключову роль у виборі професії. Людина найчастіше обирає таку професію, в якій може реалізувати свої здібності та навички.

2. Характер і особистість: Особистісні риси, такі як комунікабельність, толерантність до стресу, організованість та інші, можуть впливати на те, яка професія буде найбільш задовільною та успішною для конкретної особи.

3. Інтереси та пасії: Те, що людина любить робити або що її цікавить, може визначити вибір професії. Часто люди шукають роботу, яка не тільки приносить прибуток, але й викликає захоплення та задоволення.

4. Оптимізм та впевненість у своїх можливостях: Впевненість у власних силах та віра у свої здібності можуть бути важливими факторами, що спрямовують вибір професії.

Що стосується мотивів вибору, у книзі «The Development of Vocational Interests» психолог Джон Холланд описує, що основні мотиви вибору професії – це інтереси, здібності та цінності [52]. Дж.Холланд запропонував модель описування цих мотивів, яку назвав «кодом інтересів». Цей код складається з шести основних категорій інтересів:

1. Реалістичні – люди, яким подобається працювати з речами, такими як інструменти, машини, електричні пристрої та інше. Вони часто працюють на роботах, пов'язаних з технікою, будівництвом, ремонтом тощо.

2. Інтелектуальні – люди, які мають інтерес до знань і інтелектуальних дійностей, таких як дослідження, аналіз і інтерпретація інформації. Вони часто працюють у галузі науки, техніки або керівництві проектами.

3. Артистичні – люди, які відчують задоволення від творчості і експресії, таких як малювання, письмо, музика, театр, дизайн тощо. Вони працюють у галузі мистецтва і культури, дизайну тощо.

4. Соціальні – люди, які захоплюються роботою з іншими людьми, сприянням їхньому розвитку і добробуту. Вони часто працюють у галузі освіти, медицини, соціальної роботи, керівництва людиною тощо.

5. Підприємницькі – люди, які переважно зацікавлені в успішності та матеріальному благополуччі. Вони зазвичай мають сильні лідерські навички і амбіції щодо влади і контролю. Вони працюють у підприємстві, менеджменті тощо.

6. Конвенційні – люди, які вважають, що вони приймають і підтримують

традиційні цінності та стандарти. Вони часто працюють у галузі діловодства, бухгалтерії, юриспруденції тощо.

Кожна людина може мати свій унікальний код інтересів, який визначає, яка професія більш підходить для неї з точки зору мотивації і сили пристосування [29]. Врахування цих зовнішніх та внутрішніх факторів та мотивів допомагає людині прийняти обґрунтоване рішення щодо вибору професії, яка відповідає її потребам, мріям та можливостям.

1.3. Психологічні методи вибору професії

Існують різні психологічні методи, які допомагають визначити індивідуальні особливості та вибрати професію, що відповідає певним потребам і здібностям людини [30]. До таких методів відносяться: тестування, інтерв'ю, поради психолога та інші. Нижче розглянемо їх:

1. Тестування. Цей метод включає в себе проведення різних психологічних тестів, які оцінюють різні аспекти особистості, такі як інтереси, здібності, характерні риси та професійні уподобання. Результати тестів можуть допомогти виявити сильні сторони та слабкі сторони особистості, що важливо при виборі професії.

2. Інтерв'ю. Під час інтерв'ю з психологом або кар'єрним консультантом особистість може обговорити свої інтереси, цілі, досягнення та переживання щодо професійного вибору. Професійний консультант може задавати питання, спрямовані на виявлення ключових аспектів, що впливають на вибір професії.

3. Поради психолога. Психолог може надати цінні поради та відверту обговорення з особистістю стосовно її професійного шляху. Враховуючи особистісні особливості, психолог може допомогти зорієнтувати особистість у виборі професії, яка відповідає її індивідуальним потребам.

4. Самоаналіз та відкрите спілкування. Цей метод включає в себе самостійне вивчення своїх інтересів, цілей та здібностей, а також відкрите спілкування з різними людьми, які можуть допомогти зрозуміти, яка професія може бути найбільш успішною для особистості.

Використання цих психологічних методів допомагає зробити обґрунтоване та успішне рішення щодо вибору професії, враховуючи індивідуальні особливості та потреби кожної конкретної особистості.

У наш час, на вибір професії вагомий вплив мають не тільки вищезазначені фактори і методи, а й безпосередньо – війна. Вона вплинула і зачепила кожного українця, нас у буквальному сенсі позбавили можливості бути впевненими у майбутньому [35]. Ця невизначеність майбутнього є актуальним викликом для сучасних індивідів при виборі професії. Поняття невизначеності майбутнього охоплює нестабільність у соціально-економічному оточенні, технологічні зміни та необхідність адаптації до нових умов. Це може дуже ускладнювати процес вибору професії, оскільки індивіди часто зіштовхуються з необхідністю прогнозування майбутніх трендів і ризиків [57]. Люди реагують на невизначеність майбутнього по-різному, деякі можуть демонструвати більшу гнучкість і толерантність до ризиків, тоді як інші можуть відчувати стрес і нестабільність. Таким чином, вивчення психологічних аспектів вибору професії в контексті невизначеності майбутнього є важливим для розуміння і підтримки індивідів у прийнятті професійних рішень в сучасному світі.

Сучасна профконсультаційна допомога застосовує різноманітні методи, серед яких довідково-інформаційний, організаційно-управлінський, адаптаційний, стимулюючий, корекційний, реабілітаційний та маніпулятивний. Основними стратегіями профконсультації є інформаційно-просвітницька, тестологічна, раціоналістична, психоаналітична та гуманістично-терапевтична.

Типи профконсультацій включають ранню, дитячу консультацію, профконсультацію учнів, вчителів, батьків, випускників закладів загальної середньої освіти, абітурієнтів, а також профконсультацію в ситуації профвідбору, безробітних, працівників відділу кадрів, людей з інвалідністю та ретроспективну профконсультацію [42]. Основні підходи в професійній консультації – це виховний, діяльнісний, особистісний, інформаційно-діагностичний, діалогічний, імітаційно-ігровий та комплексний.

Основна ідея виховного підходу полягає в тому, що особистість має вибирати професію, яка задовольняє потреби суспільства [46]. У минулому профорієнтація часто підмінялася трудовим вихованням та початковою професійною підготовкою (виробничим навчанням). Проте більшість випускників шкіл не асоціювали своє професійне майбутнє з профілем виробничого навчання, який часто не відповідав їхнім схильностям і особистісним якостям.

Інформаційно-діагностичний підхід, запропонований Ф. Парсонсом, розглядає професійний розвиток особистості як її адаптацію до соціально-професійного середовища. Успішність цієї адаптації визначається відповідністю індивідуальних та особистісних особливостей вимогам професії. Ці критерії служать основою для розробки психодіагностичних методик, які використовуються у профконсультації для вибору професії [43]. Однак, у рамках цього підходу не приділяється достатньої уваги психологічним механізмам професійного самовизначення, а процедура консультування є занадто формалізованою, де основні функції профконсультанта зводяться до інформування про світ праці, професії та діагностики рівня розвитку професійно важливих якостей (ПВЯ) для підбору відповідної професії.

Діалогічний підхід (К. Роджерс, О. Вітковська) є одним із найефективніших методів активізації самопізнання та самовизначення особистості [12]. Його методологічна основа – суб'єкт-суб'єктна парадигма, яка передбачає розвивальну стратегію психологічного впливу. Витоки цього підходу беруть початок у гуманістичній психології (К. Роджерс), де велика увага приділяється умовам, які забезпечують розвивальну взаємодію та прийомам встановлення емпатичного контакту. Сутність діалогічного підходу у професійній консультації полягає в організації взаємодії як міжсуб'єктної. Консультація представляє собою діалог між консультантом і клієнтом, обговорюючи важливі аспекти ситуації професійного самовизначення клієнта. Цей підхід передбачає рівні партнерські позиції, відсутність тиску з боку консультанта і відмову від оцінки та інтерпретації висловлювань клієнта.

Мета консультанта – створити проблемні ситуації, щоб клієнт міг усвідомити суперечності своєї ситуації професійного самовизначення. Діалог тут виступає як важлива умова і конкретний психологічний механізм цього процесу [46]. Цей індивідуалізований підхід є трудомістким і вимагає високої кваліфікації консультанта.

Імітаційно-ігровий підхід передбачає сприяння професійному самовизначенню через ділові та рольові ігри. Прикладом цього є профорієнтаційні ігри (бланкові, карткові ігри, настільні профорієнтаційні ігри тощо). Цей підхід використовується для активізації професійного самовизначення особистості.

Комплексний підхід передбачає використання різних методів у професійній консультації, враховуючи особливості ситуації та потреби клієнта.

Типи професійної консультації:

1. Діагностична профконсультація – базується на діагностичному підході, де професія обирається відповідно до психологічних характеристик людини. Процес включає три етапи: вивчення психологічних та особистісних особливостей індивіда, ознайомлення зі змістом праці та вимогами професії, співставлення вимог професії з індивідуальними особливостями людини. Недолік цього підходу – пасивна позиція особистості в прийнятті рішення.

2. Виховна профконсультація – виходить з передумови, що будь-яка людина може опанувати певну професію, якщо забезпечити відповідне професійне навчання. Недолік цього підходу – ігнорування психофізіологічних особливостей людини.

3. Розвивальна профконсультація – фокусується не на виборі професії, а на підготовці до неї шляхом оцінки природних особливостей та необхідних якостей особистості. Використовуються психодіагностичні методики для виявлення дефіцитів розвитку, стимулювання самопізнання та саморозвитку, а також для корекційної роботи.

4. Активізуюча профконсультація – спирається на активність самого суб'єкта професійного самовизначення. Мета – активізація процесу формування психологічної готовності до професійного самовизначення. Робота проводиться у співпраці психолога і клієнта, спрямовуючи клієнта на усвідомлення своєї

проблеми самовизначення і прийняття самостійного рішення без тиску чи директивних рекомендацій.

Ці підходи та типи професійної консультації демонструють різні методи та аспекти, що можуть бути використані для допомоги особистості у її професійному самовизначенні, сприяючи оптимальному вибору професійного шляху та успішній самореалізації.

Профконсультація, як один з ключових інструментів профорієнтації, активно впроваджувалася в Україні завдяки науковим дослідженням та практичній діяльності Б. Федоришина [53]. Вони розробили основні принципи та визначили завдання надання профконсультаційної допомоги особистості, які охоплюють як інформаційні, так і психологічні аспекти вибору професії учнями старших класів. Ці завдання включають:

1. Забезпечення знань про потреби регіону в кадрах: Учні та їхні батьки отримують інформацію про актуальні професії та потреби місцевого ринку праці, що сприяє обґрунтованому вибору професійного шляху.

2. Орієнтація у світі професій: Надання загальних знань про різні професії та професійно важливі якості, що допомагає учням та їхнім батькам краще розуміти, які професії існують і які вимоги вони пред'являють.

3. Допомога у виборі професії: Індивідуальний підхід до кожного учня, врахування його особистих психологічних особливостей для підбору професії, яка найбільше відповідає його інтересам і здібностям.

4. Виявлення психологічних протипоказань: Оцінка психологічних особливостей, які можуть бути перешкодами для вибору певної професії, що дозволяє уникнути невдалих професійних рішень.

Сьогодні цей підхід є найбільш розробленим та розповсюдженим у профорієнтаційній діяльності. Важливою є ідея, висловлена в працях Б. Федоришина, про необхідність зміщення акцентів з просто забезпечення суспільства кадрами на самореалізацію особистості у професійній діяльності. Ця концепція стала основою сучасної профорієнтації, яка бачить особистість як суб'єкта професійної діяльності, що має розкрити свій потенціал.

Таким чином, профконсультація орієнтована на вивчення та розвиток особистості, допомогу в її професійному самовизначенні, яке включає не лише вибір професії, але й постійний психологічний супровід професійного розвитку протягом усього життя.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО

2.1 Вплив невизначеності майбутнього на процес вибору професії

У сучасному світі невизначеність майбутнього стає одним з найважливіших чинників, що впливають на процес вибору професії. Глобалізація, швидкий технологічний розвиток, економічні коливання та зміни на ринку праці значно ускладнюють процес професійного самовизначення для молоді. У цьому розділі розглянемо, як невизначеність майбутнього впливає на процес вибору професії, які психологічні та соціальні аспекти цього впливу, а також які стратегії можуть бути ефективними для зменшення негативних наслідків невизначеності [47]. На тлі неспокою та тривоги, які виникають в умовах невизначеності, люди зіштовхуються з викликом зробити обдумані та виправдані рішення стосовно свого професійного майбутнього.

Одним з основних психологічних аспектів, що впливають на вибір професії в умовах невизначеності, є тривожність. Молоді люди, стикаючись з непередбачуваністю майбутнього, часто відчують підвищений рівень стресу та занепокоєння. Це може призводити до труднощів у прийнятті рішень, зниження мотивації до професійного самовизначення та уникнення відповідальності за свій вибір.

Крім того, невизначеність майбутнього може сприяти виникненню почуття безпорадності та втрати контролю над власним життям [55]. Це особливо важливо в контексті вибору професії, оскільки рішення, що приймаються в цей період, значно впливають на подальший життєвий шлях особистості. Безпорадність може знижувати впевненість у власних силах та можливостях, що негативно впливає на процес самовизначення та професійного розвитку.

Невизначеність майбутнього також має значний соціальний вплив на процес вибору професії. Економічні кризи, зміни на ринку праці та технологічні

трансформації змінюють вимоги до професійних навичок та знань. Це змушує молодь адаптуватися до нових умов, шукати інформацію про перспективи різних професій та враховувати можливі ризики при виборі професійного шляху.

Соціальні очікування та тиск з боку родини, друзів та суспільства також відіграють важливу роль у процесі професійного самовизначення [48]. Умови невизначеності можуть посилювати ці очікування та змушувати молодь приймати рішення, що не відповідають їхнім інтересам та здібностям, а відповідають лише зовнішнім вимогам та очікуванням. Це може призводити до професійної незадоволеності та зниження продуктивності у майбутньому.

Варто відзначити, що невизначеність майбутнього може підсилити внутрішній конфлікт та невпевненість у своїх здібностях та можливостях [35]. Люди можуть відчувати стрес і тривогу, оцінюючи свої шанси на успіх у певній професійній сфері в умовах постійних змін і нестабільності.

У такому контексті психологічні підходи та стратегії стають ключовими для надання підтримки та допомоги людям у виборі свого професійного шляху. Індивідуальні консультації з фахівцями у галузі кар'єрного консультування можуть допомогти особам зрозуміти свої інтереси, цінності та цілі, а також виявити їхні сильні та слабкі сторони. Крім того, важливим є розвиток психологічних стратегій, спрямованих на зниження рівня стресу та тривоги в умовах невизначеності [53]. Такі стратегії можуть включати в себе практики медитації, релаксації, а також розвиток навичок саморегуляції та позитивного мислення. Нарешті, психологічний підхід до професійного вибору в умовах невизначеності майбутнього може передбачати розвиток гнучкості та адаптивності. Люди повинні бути готові до змін та відкриті до нових можливостей, що виникають в умовах постійної нестабільності [54]. Психологічні особливості професійного вибору в умовах невизначеності майбутнього вимагають комплексного та індивідуалізованого підходу, спрямованого на надання підтримки та допомоги людям у прийнятті обдуманих та виправданих рішень щодо їхнього професійного шляху.

Вплив невизначеності майбутнього на процес вибору професії дійсно може бути значним і відобразитися на різних аспектах, що варто детальніше розглянути. По-перше, невизначеність майбутнього може викликати збурення інформаційним шумом [59]. Зі стрімким розвитком технологій та постійними змінами в соціально-економічному середовищі індивіди стикаються з великою кількістю інформації, що може бути роздрібненою та недостатньо структурованою. В таких умовах важко визначити, які навички та знання будуть актуальними у майбутньому, що може ускладнити процес зрозуміння та оцінки кар'єрних перспектив.

Далі, необхідність адаптації до невизначеності майбутнього може вимагати від індивідів готовності до швидких змін. Індивіди можуть бути змушені розглядати професії, які можуть бути менш відомими або менш прогнозованими, і бути готовими адаптуватися до нових умов праці та вимог ринку [1]. Це вимагає не лише гнучкості мислення, а й вміння приймати ризики та швидко адаптуватися до змін.

Також, перед вибором професії індивіди можуть потребувати розвитку стратегій управління ризиками. Це може включати ретельний аналіз ринкових тенденцій, вивчення технологічних інновацій та їх впливу на різні сектори економіки, а також оцінку власних сильних і слабких сторін. Наприклад, дослідження може включати огляд сучасних тенденцій та аналіз успішних стратегій кар'єрного розвитку в умовах невизначеності.

Збурення інформаційним шумом, необхідність адаптації та стратегій управління ризиками – це лише деякі аспекти впливу невизначеності майбутнього на процес вибору професії, які можна докладніше розглянути та дослідити [47]. В цілому, неясність перед подальшим майбутнім створює додаткові виклики для індивідів у процесі вибору професії, і вимагає від них більшої гнучкості, адаптивності та стратегічного мислення.

Для зменшення негативного впливу невизначеності майбутнього на процес вибору професії важливо використовувати різні стратегії, що сприяють підвищенню адаптивності та стійкості молоді. У сучасному світі важливо вміти швидко адаптуватися до змін, що включає розвиток критичного мислення,

вміння вирішувати проблеми та навчання протягом усього життя. Молоді люди повинні мати доступ до актуальної інформації про тенденції на ринку праці, перспективи розвитку різних професій та вимоги до них, що допоможе їм приймати обґрунтовані рішення. Надання психологічної підтримки та консультування може допомогти молоді справлятися з тривожністю та невпевненістю, включаючи як індивідуальні, так і групові сеанси з психологом. Важливо забезпечити молоді доступ до якісної професійної орієнтації, яка включає тестування інтересів та здібностей, консультування щодо вибору професії та планування кар'єри. Навчання ефективної комунікації, співпраці та роботи в команді може допомогти молоді краще адаптуватися до змін та знижувати рівень стресу.

Стрес, пов'язаний з незнанням майбутнього, може виявитися значним фактором для багатьох людей під час процесу вибору професії. Невизначеність створює певні неспокої та турботи, що можуть викликати нервові напруження та психологічний дискомфорт [19]. Коли майбутнє є неясним, люди можуть почуватися втраченими або безпорадними, не знаючи, в якому напрямку рухатися. Це може викликати тривожність, стрес та навіть паніку у деяких випадках. Невпевненість щодо майбутнього може також впливати на самооцінку та віру в свої здібності [47]. Тому важливо надати підтримку та ресурси для тих, хто стикається з вибором професії в умовах невизначеності.

Це може включати:

1. Звернення в державний кар'єрний центр, який знаходиться в навчальному закладі або у місті. Більшість таких центрів пропонують безкоштовне консультування, яке допоможе зрозуміти, які професії відповідають вашим інтересам, здібностям та цінностям.

2. Консультування в приватних фірмах. Вони пропонують консультації з допомогою платних послуг.

3. Відвідання веб-сайтів, які пропонують онлайн-консультування. Немало сервісів пропонують послуги кар'єрних консультантів онлайн. Це може бути корисно для людей, які за якихось причин не можуть відвідати кар'єрний центр або іншу організацію, яка пропонує такі послуги.

3. Оpubлікована література з питань кар'єрного розвитку, така як книги, журнали та дослідження. Наприклад, журналістика з питань кар'єри та працевлаштування, такі як «Forbes», «The Wall Street Journal» та «CareerBuilder» та дослідження з питань кар'єрного розвитку, наприклад, «State of the American Workplace» від Gallup. До українських джерел можна віднести журнали «Довідник кадровика», «Персонал», «Український соціум», «Праця і закон», а також книги та дослідження українських авторів у галузі кар'єрного розвитку, зокрема публікації наукових установ, таких як Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України.

4. Одним з головних джерел психологічної підтримки можуть бути психотерапевти. Щоб знайти психотерапевта, можна звернутися до локальної психотерапевтичної асоціації або знайти психотерапевта в Інтернеті [25, С.1-4].

Допомагаючи людям здійснювати професійний вибір з максимальною мірою упевненості та зі знанням всіх можливих ризиків, ми можемо сприяти їхньому психологічному благополуччю та успіху в майбутньому [24].

2.2 Важливість розвитку супутніх факторів на здійснення правильного вибору професії

Вирішальну роль у формуванні особистості як компетентного фахівця відіграє роль внутрішній ріст і саморозвиток [2]. Три ключові аспекти значною мірою сприяють розвитку людини як професіонала.

1) Розвиток компетенцій.

Самоаналіз та самоусвідомлення. Перед тим як прийняти рішення щодо професійного майбутнього, особа повинна ретельно проаналізувати свої інтереси, цінності, характер та особистісні особливості. Самоусвідомлення допомагає виявити сильні та слабкі сторони, що в свою чергу впливає на вибір професії, яка відповідає індивідуальним потребам та здібностям.

Дослідницькі навички допомагають збирати та аналізувати інформацію про різноманітні кар'єрні можливості. Це включає вивчення ринку праці, аналіз вимог до різних професій, а також дослідження можливостей для освіти та роз-

витку у вибраній сфері.

Комунікативні навички є важливим аспектом під час вибору професії. Вони допомагають взаємодіяти з людьми, шукати поради та консультації від досвідчених фахівців, а також ефективно виступати на співбесіді та презентувати свої навички та досягнення.

Стратегічне мислення допомагає розглядати довгострокові перспективи кар'єрного розвитку та приймати обґрунтовані рішення щодо вибору професії. Це включає вміння аналізувати тенденції на ринку праці, передбачати зміни та визначати свої цілі.

Адаптивність та гнучкість. У сучасному світі змінюються умови праці та вимоги до фахівців, тому важливо мати адаптивність та гнучкість у виборі професії. Здатність швидко адаптуватися до нових умов, навички навчання та розвитку стають ключовими для успішної кар'єри. Загалом, розвиток компетенцій для здійснення правильного вибору професії вимагає від особи самоаналізу, дослідницьких навичок, комунікативної ефективності, стратегічного мислення та гнучкості. Ці компетенції допомагають індивіду визначити свої професійні цілі та здійснити успішний вибір професії, яка відповідає їхнім потребам та амбіціям [33].

2) Важливість самовідбору.

Самовідбір, або вміння обирати професії відповідно до своїх особистих переваг, здібностей та інтересів, є важливим психологічним аспектом вибору професії в умовах невизначеного майбутнього. При використанні цієї стратегії вибору, людина відчуває більшу впевненість в своїх можливостях та здібностях.

Самовідбір – це процес, що передбачає свідоме, обґрунтоване та виважене визначення своїх професійних уподобань, цінностей та цілей. Згідно з дослідженнями, відбір професії, яка відповідає особистісним потребам та уподобанням, сприяє не лише відчуттю задоволення від роботи, але й досягненню високих результатів у вибраній сфері.

Важливість розвитку самовідбору підкреслюється у працях вітчизняних психологів, зокрема в книзі І. З. Беха «Психологія вибору професії» [42]. Автор

наголошує на тому, що процес самовідбору передбачає активну участь особистості у визначенні своїх професійних уподобань та можливостей. Він підкреслює, що самовідбір є важливим етапом у формуванні кар'єрних планів, оскільки дозволяє особі зосередитися на тих сферах, які відповідають її інтересам та здібностям.

Основною перевагою самовідбору є те, що він допомагає уникнути невдалого вибору професії, який може виникнути внаслідок впливу зовнішніх чинників, таких як соціальний статус, фінансова вигода або тиск оточуючих. Розвинутий самовідбір сприяє глибокому розумінню власної природи, потреб та цінностей, що у свою чергу сприяє збільшенню ймовірності досягнення успіху та задоволення в професійній діяльності.

Таким чином, важливість самовідбору у процесі вибору професії важко переоцінити. Розвинуті компетенції самовідбору дозволяють особі здійснити свідомий та обдуманий вибір, що відповідає її інтересам, цінностям та потребам.

3) Важливість саморозвитку.

При виборі професії, яка відповідає нашим інтересам, потребам та амбіціям, важливою стає роль саморозвитку. Саморозвиток – це постійний процес пізнання, вдосконалення та розвитку своїх здібностей, знань та навичок. У контексті вибору професії, це означає постійне вдосконалення себе як фахівця, щоб здати відповіді на виклики та вимоги обраної сфери діяльності.

Важливість саморозвитку у процесі вибору професії можна підтвердити через аналіз вітчизняних джерел, таких як книга М.М. Зеліка «Професійна підготовка майбутнього фахівця: теорія і практика» [50]. У цій книзі вказується на те, що саморозвиток є однією з ключових складових успішної кар'єри. Навички, знання та досвід, які особа отримує у процесі саморозвитку, дозволяють їй стати конкурентоспроможною на ринку праці та здійснити успішний вибір професії.

Саморозвиток у процесі вибору професії має кілька важливих аспектів. По-перше, це постійне поповнення знань та навичок у вибраній сфері діяльності. Це може включати в себе проходження курсів, тренінгів, отримання додат-

кових сертифікатів та дипломів [35]. По-друге, це розвиток особистісних якостей, таких як комунікабельність, лідерські якості, творчість тощо, які є важливими для успішної роботи в будь-якій професії. Нарешті, це можливість виявлення та розвитку нових інтересів та напрямків діяльності, які можуть виникнути протягом кар'єри.

У світі, де технології та інновації швидко розвиваються, постійний саморозвиток стає необхідністю. Люди, які здатні адаптуватися до нових умов та навчатися протягом усього життя, мають більше шансів на успіх у своїй професійній діяльності. Тому важливість саморозвитку у процесі вибору професії не може бути недооціненою. Він допомагає людині розвивати свій потенціал, досягати нових вершин та відчувати задоволення від своєї роботи[38].

Саморозвиток та постійне навчання, що є необхідними у вимушених умовах невизначеності майбутнього, є важливими психологічними факторами, що сприяють успішному професійному вибору. Відкритість до навчання, нових технологій та ідей забезпечує значний успіх на ринку праці.

Професійний вибір визначає ключові напрямки життєвого шляху. Це не лише вибір роботи, але й стратегічне рішення, яке має величезне значення для подальшого успіху та задоволення від життя. Якщо на етапі визначення професійного шляху приймається правильне рішення, це стає вагомим основою для успішного кар'єрного розвитку та особистісного задоволення. У той час як неправильний вибір може призвести до постійного невдоволення, стресу та втрати енергії. Тому важливо вдосконалювати процес вибору професії, враховуючи інтереси, здібності та цінності, щоб забезпечити гармонійний та успішний розвиток на протязі всього життя [58].

2.3. Психологічні особливості осіб, що краще адаптуються до невизначеності

У сучасному світі, де зміни та невизначеність стали нормою, важливо мати навички адаптації до непередбачуваних ситуацій. Деякі особистості проявляють більшу здатність адаптуватися до невизначеності майбутнього у процесі

вибору професії:

Багато вчених досліджує характеристики осіб, які успішно адаптуються до невизначеності. Згідно з цим дослідженням[34], кілька ключових психологічних особливостей можуть впливати на здатність особистості до адаптації:

1) Гнучкість мислення. Особи з високим рівнем гнучкості мислення здатні швидко адаптуватися до нових умов та змінювати свої стратегії у відповідь на невизначені ситуації. Гнучкість мислення відображається у здатності людини реагувати на нові ситуації та змінювати свої уявлення, переконання чи стратегії у відповідь на нові обставини. Ця психологічна характеристика визначається здатністю переглядати проблеми з різних точок зору, шукати альтернативні рішення та відкривати нові шляхи у вирішенні завдань. Особи з високим рівнем гнучкості мислення виявляються більш адаптивними у ситуаціях невизначеності. Вони не приєднуються до жорстких рамок чи шаблонів, а намагаються розглядати проблему з різних перспектив, що дозволяє їм знаходити ефективні та креативні рішення. Гнучкість мислення включає в себе кілька аспектів [52].

Відкритість до нових ідей: Люди з гнучким мисленням відкриті для нових ідей та можуть розглядати їх з цікавістю та позитивністю. Вони не стають у замкнутість або обмеженість своїми поглядами, а замість цього шукають можливості для розвитку та вдосконалення.

Здатність до адаптації. Гнучке мислення дозволяє особі швидко адаптуватися до нових умов та змінювати свої погляди чи стратегії відповідно до нових обставин. Вони не затримуються на старих підходах, а шукають нові способи реагувати на ситуацію.

Толерантність до невизначеності. Гнучкість мислення також включає в себе здатність терпляче ставитися до невизначеності та несподіваних обставин. Особи з цими здібностями не лякаються невизначеності, а навпаки, бачать у ній можливість для розвитку та вдосконалення.

Креативність. Гнучкість мислення сприяє розвитку креативних здібностей. Особи з цими характеристиками можуть генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення, що допомагає їм вирішувати проблеми більш ефективно.

Отже, гнучке мислення виявляється ключовим фактором успішної адаптації до невизначеності. Розвиток цієї психологічної якості може бути корисним для кожної людини, оскільки вона дозволяє краще розуміти та реагувати на складні ситуації та зміни в навколишньому середовищі [51]

2) Стресостійкість. Люди, які успішно адаптуються до невизначеності, мають високий рівень стресостійкості. Вони можуть ефективно керувати своїми емоціями та реагувати на стресові ситуації з розумінням та зосередженістю. Стресостійкість – може бути визначена як здатність індивіда ефективно адаптуватися до стресових ситуацій та швидко відновлюватися після них. Це вміння зберігати емоційний баланс та продовжувати функціонувати ефективно навіть у непередбачуваних або вимогливих умовах [8].

У сучасному світі, де зміни та несподівані обставини стали нормою, стресостійкість стає ключовою для успішної адаптації та досягнення успіху. Люди з високим рівнем стресостійкості можуть краще справлятися зі складними ситуаціями та швидше відновлюватися після стресу. Стресостійкість включає в себе кілька важливих аспектів:

Позитивне ставлення до стресу. Замість того, щоб реагувати на стрес негативно, стресостійкі люди сприймають його як можливість для особистісного росту та навчання. Вони бачать в стресових ситуаціях виклик, який може допомогти їм стати сильнішими та витривалішими.

Емоційна саморегуляція. Люди з високим рівнем стресостійкості вміють контролювати свої емоції навіть у стресових ситуаціях. Вони можуть зберігати спокій та зосередженість, що дозволяє їм приймати об'єктивні рішення та швидко знаходити вихід із складних ситуацій.

Самовпевненість і віра у власні здібності. Стресостійкі люди мають впевненість у власних силах та здатність вірити у свою здатність подолати будь-які труднощі. Це допомагає їм не здаватися під час стресових ситуацій та шукати рішення.

Соціальна підтримка. Важливим аспектом стресостійкості є наявність соціальної підтримки та позитивних відносин з іншими людьми. Спілкування з друзями та родиною, відкрите спілкування про проблеми та підтримка важливі

для підтримки емоційного стану у стресових ситуаціях.

Отже, стресостійкість виявляється ключовою якістю для успішної адаптації до невизначеності та досягнення успіху в сучасному світі. Вона дозволяє нам краще справлятися зі стресом, зберігати емоційний баланс та швидше адаптуватися до змін [16]. Розвиток стресостійкості може бути досягнутий шляхом практики та вдосконалення вмінь управління емоціями та дотриманням позитивного погляду на життя.

3) Самодисципліна є важливою психологічною характеристикою, що означає здатність людини до контролю над своїми діями, волі та здатності виконувати необхідні завдання навіть у відсутності зовнішнього контролю чи мотивації. Це вміння регулювати своє поведінку та відкладати миттєві задоволення на користь досягнення довгострокових цілей.

У сучасній психології самодисципліну часто розглядають як ключовий чинник успіху в різних сферах життя, від освіти та кар'єри до здоров'я та відносин. Вона відіграє важливу роль у досягненні цілей, розвитку особистості та забезпеченні внутрішньої гармонії. Розглядаючи психологічний аспект самодисципліни, варто звернутися до дослідження «Самодисципліна: Визначення, Механізми та Застосування» [23], де вказується на декілька ключових аспектів самодисципліни:

1) здатність до відкладення задоволення: люди з високим рівнем самодисципліни можуть керувати своїми бажаннями та відкладати миттєві задоволення на користь досягнення довгострокових цілей. Вони вміють відмовлятися від миттєвого задоволення для отримання більш важливих результатів у майбутньому;

2) систематичність і послідовність: самодисципліновані люди регулярно займаються виконанням завдань та дотримуються свого графіку чи розкладу. Вони мають систематичний підхід до своєї роботи та навчання, що дозволяє їм досягати більшого ефекту за рахунок постійних зусиль;

3) самоконтроль і самоорганізація: самодисципліновані особистості володіють здатністю контролювати свої дії та реагувати на внутрішні та зовнішні впливи. Вони вміють організовувати свій час та ресурси таким чином, щоб до-

сягнути максимально ефективних результатів;

4) мотивація до досягнення цілей: самодисципліновані особистості мають чіткі цілі та мотивацію до їх досягнення. Вони віддані своїм цілям і готові прикладати зусилля для їхньої реалізації, навіть у випадку зустрічі з труднощами чи перешкодами.

Самодисципліна визначається як важлива психологічна якість, яка допомагає людині керувати своїм життям, досягати поставлених цілей та функціонувати ефективно навіть у складних умовах. Її розвиток може бути досягнутий через практику, тренування та свідоме використання стратегій саморегуляції та мотивації.

4) Позитивне ставлення до змін: одним із ключових аспектів самодисципліни є позитивне ставлення до змін. Відображенням цього може бути здатність людини бачити в змінах можливість для особистісного зросту та розвитку. Дослідження «Самодисципліна та позитивне ставлення до змін: взаємозв'язок та вплив на успіх» [45] розглядає взаємозв'язок між цими двома аспектами та їх вплив на різні сфери життя.

Люди з високим рівнем самодисципліни та позитивним ставленням до змін мають тенденцію до більш успішного функціонування в різних сферах життя. Вони готові до прийняття нових викликів та швидко адаптуються до нових умов, що дозволяє їм досягати більшого рівня досягнень. Здатність бачити в змінах можливість для росту та розвитку допомагає людині краще реагувати на непередбачувані обставини та знаходити конструктивні шляхи розв'язання проблем. Це робить їх більш гнучкими та адаптивними у сучасному світі, де зміни стали нормою. Самодисципліна та позитивне ставлення до змін взаємозв'язані психологічні якості, які допомагають людині досягати успіху та ефективно функціонувати в умовах невизначеності. Їх розвиток може бути досягнутий через практику, самоспостереження та свідоме використання стратегій розвитку особистості.

5) Навички проблемного вирішення.

Навички проблемного вирішення є важливим аспектом психологічного розвитку та успіху у сучасному світі, оскільки вони дозволяють людині ефективно вирішувати складні завдання та подолати труднощі. Проблемне вирішення – це процес пошуку оптимальних рішень у ситуаціях, де існує конфлікт між бажаним та можливим, або коли потрібно знайти вихід із складної ситуації.

Важливою частиною навичок проблемного вирішення є здатність аналізувати ситуацію, ідентифікувати проблему та розробляти стратегії для її вирішення. Люди з розвиненими навичками проблемного вирішення здатні розглядати проблему з різних точок зору, враховуючи різні аспекти ситуації та можливі наслідки різних варіантів дій. Вони також вміють генерувати альтернативні варіанти рішень та обирати найбільш ефективний шлях досягнення мети.

Дослідження «Проблемне вирішення: психологічні аспекти та методи» [44] містить глибокий аналіз цього психологічного процесу та вказує на важливість розвитку навичок проблемного вирішення для успішної адаптації в сучасному світі.

Основні етапи проблемного вирішення включають:

1. Аналіз ситуації: розуміння проблеми, визначення її характеристик та виявлення основних факторів, які впливають на її виникнення.
2. Генерація альтернативних рішень. Розроблення різних можливих варіантів дій або стратегій, які можуть допомогти вирішити проблему.
3. Оцінка та вибір найкращого рішення. Аналіз і порівняння різних варіантів рішень за критеріями ефективності та прийняття рішення про те, який з них найбільш підходить для вирішення конкретної ситуації.
4. Реалізація рішення. Планування та виконання дій для реалізації обраного варіанту рішення.
5. Оцінка результатів. Аналіз результатів вирішення проблеми та визначення його ефективності, а також можливості вдосконалення процесу в майбутньому.

Психологічні особливості вибору професії в умовах невизначеного майбутнього виявляються ключовими для успіху в кар'єрному розвитку і можуть визначити траєкторію професійного зростання. У цьому контексті, важливими

аспектами стають не лише зовнішні чинники, а й внутрішні особливості самого індивіда. Серед цих особливостей можна виділити стресостійкість, що є ключовою в цих самих умовах. Люди з високим рівнем стресостійкості можуть ефективно протистояти тискам та несподіваним обставинам, що можуть виникнути під час вибору професії. Їхня здатність зберігати емоційний баланс та продовжувати рухатися вперед навіть у стресових ситуаціях допомагає їм зберігати ясність у мисленні та приймати об'єктивні рішення.

Крім того, самодисципліна виявляється ключовою у здійсненні правильного вибору професії. Люди з розвиненими навичками самодисципліни мають здатність контролювати свої дії та відкладати миттєве задоволення на користь досягнення довгострокових цілей. Це дозволяє їм приймати обдумані рішення, а не піддаватися емоційним імпульсам чи тискам з боку зовнішнього середовища. Більше того, компетенції та навички також відіграють важливу роль у процесі вибору професії. Люди, які мають чітке уявлення про свої сильні сторони та інтереси, здатні краще визначити, яка професія відповідає їхнім особистісним характеристикам та має перспективи для подальшого розвитку.

Отже, в умовах невизначеного майбутнього, успішний професійний вибір стає складним завданням, яке вимагає від індивіда не лише зовнішніх досліджень і вивчення ринку праці, але й внутрішнього самопізнання та розвитку ключових особистісних якостей.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Організація дослідження

Мета дослідження полягає у аналізі й оцінці психологічних чинників, мотивів, що впливають на процес вибору професії у сучасних умовах нестабільності та високих ризиків для життя.

Конкретні цілі дослідження:

- встановити, які мотиви є найбільш спонукаючими для людей у виборі професії в умовах невизначеного майбутнього;
- визначити домінуючу мотивацію у процесі вибору професії.

Етапи організації дослідження:

- 1) Підготовчий. На цьому етапі відбувалася підбірка методик для дослідження та складалася вибірка.
- 2) Основний етап. Перенесення даних анкет та інтерв'ю на платформу Google Forms для зручнішого проходження його для респондентів.
- 3) Завершальний етап. Підрахунок, обробка результатів та їх інтерпретація.

Це дослідження було проведене через мережу Інтернет, зокрема, через соціальну платформу Instagram. У зверненні до досліджуваних було розкрито мету дослідження, надана інструкція з докладним поясненням проходження та зазначена добровільність участі. Анкета була спрямована на вивчення психологічних особливостей та мотивів, що впливають на вибір професії людей в умовах невизначеності їхнього майбутнього.

Тип дослідження. Для дослідження психологічних особливостей вибору професії була запропонована анкета.

Анкета складалась з 24 запитань, які спрямовані на визначення різних мотивів вибору професії (Анкета «Мотиви вибору сфери трудової діяльності»).

Вибірка. У дослідженні брали участь 50 осіб від 18 до 25 років, що проживають в Україні, навчаються та працюють, але безпосередньо ще знаходяться на шляху професійного становлення. Вік учасників дослідження обумовлений зв'язком з війною, яка створила складні умови для професійного розвитку і вибору подальшого кар'єрного шляху. Студенти, які тільки вступили до вищих навчальних закладів стали свідками важких економічних та соціальних викликів, що виникли внаслідок війни. Сучасні умови диктують їм необхідність працювати, щоб сплатити за навчання, забезпечити себе та допомогти сім'ї. Серед студентів, які лише розпочали своє навчання, існує тиск з боку економічних обставин, що змушує їх шукати роботу як можна швидше. Такий тиск виникає із необхідності сплати за своє навчання та забезпечення себе спираючись тільки на власний заробіток. З іншого боку, люди 21-25 років, які опинились без роботи через вторгнення, також переживають складнощі в пошуку нового професійного шляху. Серед них є як і підприємці так і працівники робітничих професій, які раптово втратили свої джерела доходу через військові події.

Інструменти дослідження. Використані для дослідження методи включають проведення анкетування учасників дослідження для систематичного збору відповідей щодо їхнього бачення професійного шляху, їхніх почуттів і мотивації в умовах нестабільності. Цей метод спрямований на розуміння учасників щодо того, які чинники впливають на їхні рішення щодо майбутньої професійної діяльності.

Ці питання допомогли збирати інформацію про думки, почуття та мотивації учасників щодо професійного вибору в умовах нестабільного соціально-економічного середовища і невизначеності майбутнього. Аналіз відповідей дозволив з'ясувати, які психологічні фактори і стратегії впливають на процес професійного вибору у сучасному світі.

Анкетою, яка була запропонована стала: «Мотиви вибору сфери трудової діяльності». Учасникам потрібно було відповідати на запитання анкети в «Аркуші відповідей» (у нашому випадку у Google Form). Якщо названий мотив від-

повідас їх думці, то поруч із номером запитання потрібно обрати знак «+». якщо ні, то знак «-».

Перелік мотивів:

- 1) Інтерес до особливостей професії, бажання довідатися, в чому полягають обов'язки фахівця певної професії.
- 2) Прагнення до самовдосконалення, розвитку навичок і умінь у сфері трудової діяльності, яку обирають.
- 3) Переконавання, що ця професія має високий престиж у суспільстві.
- 4) Вплив батьків, друзів або знайомих.
- 5) Бажання бути матеріально-незалежним від батьків.
- 6) Добра успішність у школі з предметів, пов'язаних із цією сферою.
- 7) Бажання допомагати іншим людям
- 8) Бажання працювати самостійно.
- 9) Нахил до творчої діяльності, відкриття нового.
- 10) Упевненість, що для обраної сфери діяльності є потрібні здібності.
- 11) Можливість задовольнити свої матеріальні потреби.
- 12) Прагнення зробити своє життя цікавим і захоплюючим.
- 13) Можливість діяти самостійно.
- 14) Приваблює підприємницька справа.
- 15) Потреба матеріально допомагати родині.
- 16) Бажання набути практичного досвіду у приватній фірмі.
- 17) Інтерес до ділових контактів з людьми.
- 18) Приваблюють умови роботи.
- 19) Бажання працювати в престижному місці.
- 20) Прагнення обійняти керівну посаду.
- 21) Вплив засобів масової інформації
- 22) Бажання приносити користь людям.
- 23) Інтерес до матеріального боку професійної діяльності.
- 24) Приваблюють зовнішні аспекти професії (уніформа, можливість подорожувати, бути в центрі уваги).

Під час обробки результатів спочатку слід підрахувати кількість плюсів у стовпчику А, в якому вміщено номери. Потім кількість плюсів у стовпчику Б та в третьому стовпчику В. З трьох стовпчиків треба вибрати той, у якому набрано найбільшу кількість балів. За цим показником потрібно зробити висновок про мотивацію, яка найбільше переважає, у нашому випадку аркуш відповідей замінила Google таблиця, а далі загальні данні були перенесені у аркуш відповідей.

Таблиця 3.1

Приклад аркуша відповідей за анкетуванням «Мотиви вибору сфери трудової діяльності»

А		Б		В	
3		5		1	
4		8		2	
6		11		7	
18		14		9	
19		15		10	
20		16		12	
21		17		13	
24	27	23	30	22	29

Інтерпретація результатів:

У першому випадку (А) у вас більше захоплює престиж професії. У своєму виборі хочете реалізувати власний надвисокий рівень домагань. Однак часто не враховуєте своїх можливостей і того, чого вимагає ця професійна діяльність від людини.

У другому випадку (Б) ви прагнете до матеріального благополуччя. У вас переважає бажання отримати якомога більше грошей. У цьому немає нічого поганого, але часто ваше бажання не підкріплене здібностями і практичною підготовленістю до престижного фаху. Іноді таке бажання суперечить альтруїстичному змісту самої професії. Часто можна спостерігати прагнення заробити багато грошей і при цьому докладати що найменше зусиль.

У третьому випадку (В) у вас переважає бажання збагнути суть професії, якомога краще вивчити обов'язки фахівця у сфері практичної діяльності, на якій ви зупиняли свій вибір. Вас захоплюють творча діяльність, прагнення зробити свою працю цікавою, корисною для людей в суспільстві.

3.2. Кількісний та якісний аналіз емпіричних даних, інтерпретація результатів дослідження

Результати аналізу показують, які психологічні чинники (наприклад, інтереси, цінності, здібності, прагнення до самовдосконалення) мають найбільший вплив на процес вибору професії в умовах невизначеного майбутнього.

На основі результатів дослідження «Мотиви вибору сфери трудової діяльності» серед 50 осіб віком від 18 до 25 років, які безпосередньо знаходяться у стані невизначеності, можна зробити наступні висновки:

23. Інтерес до матеріального боку професійної діяльності.

50 ответов

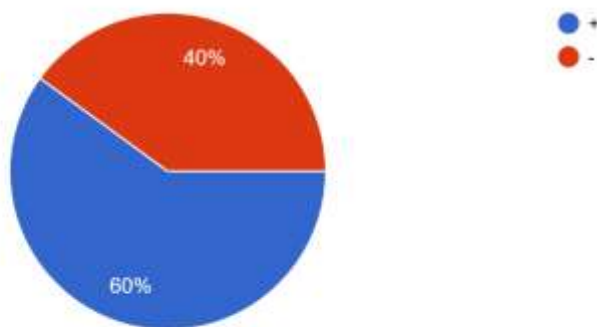

Рис. 3.1. Результат у відсотках «Інтерес до матеріального боку професійної діяльності»

Високий відсоток респондентів висловили позитивну відповідь на твердження щодо інтересу до матеріального боку своєї професійної діяльності. Це може вказувати на те, що фінансова винагорода є одним із ключових факторів мотивації для працівників. Інтерес до матеріального боку професійної діяльності може відображати загальний соціально-економічний контекст, у якому знаходяться респонденти. Тобто в умовах економічної нестабільності або низьких зарплат, працівники приділяють більше уваги матеріальній стороні своєї робо-

ти.

Порівнюючи цей показник з іншими аспектами професійної діяльності (наприклад, професійним розвитком тощо), можна зробити висновки щодо пріоритетів респондентів та їхніх потреб.

15. Потреба матеріально допомагати родині.

50 ответов

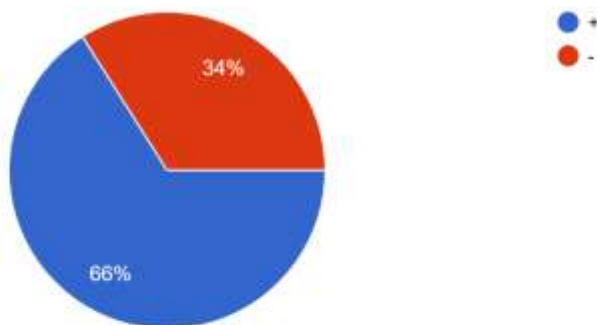

Рис. 3.2. Результат у відсотках «Потреба матеріально допомагати родині»

66% респондентів висловили позитивну відповідь на питання щодо потреби матеріально допомагати родині. Це свідчить про те, що більшість працівників вважають важливим фінансово підтримувати свої сім'ї, що може вказувати на сильні сімейні цінності та високу відповідальність перед близькими які могли у такий час залишитись без стабільного доходу або ж найстрашніше сім'ї які через війну втратили годувальників і тепер цей обов'язок перейшов них. Працівники, які приділяють велику увагу забезпеченню своїх родин, ймовірно, розглядають фінансову стабільність як важливий аспект свого життя.

Тобто для таких працівників фінансова винагорода на роботі повинна бути достатньою для задоволення потреб не лише працівника, але й його родини. Таким чином вибір їх професії може включати стабільні і добре оплачуванні робочі місця, які дозволяють забезпечити необхідний рівень доходу для підтримки родини.

Таблиця 3.2

Аркуш відповідей респондентів за анкетуванням «Мотиви вибору сфери трудової діяльності»

А		Б		В	
3	25	5	26	1	29
4	22	8	29	2	22
6	27	11	32	7	32
18	29	14	27	9	28
19	38	15	33	10	28
20	32	16	28	12	27
21	23	17	34	13	24
24	27	23	30	22	29
Сума	223	Сума	239	Сума	219

Таблиця 3.3

Результати всіх респондентів загалом за анкетуванням «Мотиви вибору сфери трудової діяльності»

Мотив Б	«Прагнення до матеріального благополуччя»	45%
Мотив А	«Престиж професії»	30%
Мотив В	«Прагнення збагнути суть професії»	25%

1. Мотив «Прагнення до матеріального благополуччя» (Мотив Б) отримав найбільшу кількість плюсів від респондентів – 45%, що свідчить про високу важливість матеріальної сторони для даної групи людей.

2. Мотив «Престиж професії» (Мотив А) набрав другий за популярністю результат, склавши 30% від загальної кількості плюсів. Це свідчить про високу важливість для даної групи людей відчуття престижності та суспільного визнання обраної професії.

3. Мотив «Прагнення збагнути суть професії» (Мотив В) набрав 25% плюсів, для цієї групи людей переважає бажання збагнути суть професії, якомога краще вивчити обов'язки фахівця у сфері практичної діяльності на якій вони зупинили свій вибір. Їх захоплює творча діяльність, прагнення зробити свою

працю цікавою, корисною для людей і суспільства.

Аналіз даних цього анкетування вказує на те, що серед учасників найбільш поширені зовнішні позитивні мотиви, такі як матеріальні стимули, суспільне визнання та статус, які суттєво впливають на їхні вибори щодо професійного шляху. Ця виражена тенденція свідчить про їхнє активне прагнення до досягнення матеріального успіху та суспільного визнання, на початкових етапах кар'єри. Зовнішні позитивні мотиви мають більший вплив на молодше покоління, що може вказувати на зміну цінностей та пріоритетів у кар'єрних уподобаннях зі зростанням віку. Також економічні фактори, такі як матеріальні винагороди, мають значний вплив на рішення щодо кар'єри для багатьох учасників. Це важливо враховувати як для роботодавців, так і для освітніх установ, при формуванні пропозицій щодо професійного розвитку та навчальних програм. Важливу роль також відіграє суспільне визнання у виборі професії. Це свідчить про важливість репутації та статусу для молодого покоління при визначенні свого професійного шляху. Ураховуючи динаміку сучасного ринку праці, де швидко змінюються професійні та технологічні тенденції, важливо створювати більш гнучкі кар'єрні можливості, які відповідають мотиваційним потребам молоді.

На підставі результатів анкетування можна зробити висновок, що репутаційні аспекти в умовах невизначеності є також ключовими факторами, що впливають на вибір подальшого професійного шляху. Люди, знаходячись у ситуації, коли майбутнє непередбачуване, перш за все звертають увагу на забезпечення достатнього доходу та підтримку свого статусу у суспільстві. Ці результати мають практичне значення для розвитку програм кар'єрного консультування та психологічної підтримки.

Наша гіпотеза: «Якщо люди знаходяться в умовах невизначеного майбутнього, то головними психологічними мотивами вибору їх професійної діяльності будуть прагнення до матеріального благополуччя» підтверджена. Оскільки у дослідженні ми побачили, що ключовою рушійною силою при виборі професії є матеріальні блага, які особа отримає безпосередньо від подальшої діяльності. На те що у сучасному світі, який характеризується швидкими змінами і вели-

кою невизначеністю молоде покоління керується фінансовими, тобто зовнішніми мотивами, впливає, перш за все, економічна нестабільність, яка розхитує ринок праці. Молоді люди шукають професії, які можуть забезпечити ту саму стабільність до якою ми люди схильні прагнути. Важливим фактором є зростаючі витрати на освіту, вони ставлять під загрозу фінансове благополуччя молодих людей, і дедалі частіше студенти обирають професії, які є більш фінансово вигідними, щоб покривати витрати на освіту. Оплата за навчання це не єдина фінансова проблема з якою стикаються молоді люди і яка є спонукаючою знайти роботи з вищою оплатою, оскільки ми живемо в умовах війни, велика кількість студентів, мають допомагати своїй сім'ї які по тим чи іншим причинам не мають змогу працювати, або ще гірше просто втратили своїх батьків, опікунів на війні і тепер обов'язок дбати про молодше або старше покоління перейшов на них (діаграма 3.2). Фінансовий успіх у сучасному суспільстві сприймається як ознака соціального статусу, тому молодь може бути мотивована вибрати професії, які приводять до високого доходу, для досягнення визнання й поваги. Хоч в умовах сьогодення важко будувати плани тим паче на перспективу, та все ж таки ми замислюємось про майбутнє намагаючись подбати і підготувати собі «подушку безпеки» яка у майбутньому допоможе так сильно вдаритись при падінні і це є ще одним мотивом, яким можуть керуватися майбутні працівники, вже зараз стараючись подбати про своє фінансове майбутнє, вони шукають професії з можливістю кар'єрного росту та фінансової безпеки на довгострокову перспективу.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження психологічних особливостей вибору професії в умовах невизначеного майбутнього проливають світло на важливі аспекти, які впливають на рішення людей у виборі своєї кар'єри. На основі аналізу цих даних можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, виявлено, що вибір професії є складним процесом, який залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних факторів. Об'єктивні фактори, такі як перспективи розвитку галузі, рівень заробітної плати та ризик, є важливими, але також значна увага приділяється суб'єктивним аспектам, таким як інтерес до обраної галузі, особисті здібності та інші особистісні якості.

Другим важливим висновком є те, що більшість осіб надає перевагу матеріальному благополуччю при виборі професії. Це може свідчити про великий економічний тиск, що панує в суспільстві, або про нестабільність економічних умов, що змушує людей шукати високооплачувані роботи незалежно від їхніх інтересів або здібностей.

Проте варто відзначити, що для значної кількості осіб важливими мотивами є престиж професії та інтерес до неї. Це свідчить про те, що, незважаючи на економічні труднощі та невизначеність майбутнього, багато людей вважають важливими не лише матеріальні блага, а й задоволення від власної діяльності та визнання в суспільстві.

Отже, дослідження психологічних аспектів вибору професії допомагає краще зрозуміти мотивації та потреби людей у сфері праці. Воно також нагадує нам про важливість розвитку суспільства, яке би сприяло забезпеченню не лише економічних потреб, а й особистісного задоволення та внутрішнього розвитку. Результати дослідження психологічних аспектів вибору професії в умовах невизначеного майбутнього мають вагомий значимість як для студентів, які знаходяться на порозі вибору своєї кар'єри, так і для людей які через певні події стоять перед питанням вибору професії. Ці результати стають важливим практичним ресурсом для визначення власних здібностей, інтересів та можливостей,

а також для орієнтації на ринку праці.

Для студентів результати дослідження можуть служити основою для реального аналізу своїх особистих пріоритетів та цілей у майбутньому. Подальше консультування з фахівцями у галузі, вивчення різних курсів та навчання на спеціалізованих курсах можуть допомогти студентам зробити свідомий вибір професії, який відповідає їхнім здібностям і інтересам. З іншого боку, для працівників результати дослідження можуть стати важливим інструментом для саморозвитку та кар'єрного зростання. Інформація про психологічні особливості вибору професії дозволить їм краще зрозуміти свої мотивації та здібності, що, у свою чергу, може стимулювати їх до пошуку нових можливостей для особистого й професійного зростання. Крім того, для урядових та громадських організацій результати дослідження можуть мати важливість для розробки політики у галузі освіти та розвитку ринку праці. Знання про те, які професії та галузі діяльності є найбільш привабливими для молодого покоління, допоможе у створенні програм підвищення кваліфікації, розвитку освітніх програм та залученні інвестицій у перспективні галузі, що сприятиме стабільному розвитку економіки та суспільства в цілому.

Отже, результати дослідження психологічних аспектів вибору професії не лише мають практичне значення для індивідуального розвитку осіб, але й можуть стати цінним ресурсом для стратегічного планування у сфері освіти та економіки. Також вважаємо важливим розвиток освітніх та консультаційних програм, які б допомагали молоді краще розуміти себе та свої можливості у виборі професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко С. Д. Вплив акцентуацій характеру підлітків на вибір професії. *Вісник Дніпропетровського університету. Педагогіка та психологія*. 2011. Т. 19, № 9/1. URL: <https://doi.org/10.15421/1011014>
2. Боднар М. Самоактуалізація як чинник психічного здоров'я студентської молоді. *Український науковий журнал*. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/485>
3. Василенко О. Особливості вибору професії психолога студентами закладів вищої освіти. 2021. № 1. С. 51–57. URL: <https://doi.org/10.31891/pt-2021-1-5>
4. Белка Є. О. Самоосвіта як умова професійної компетентності педагога. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-310-4-2>
5. Вінтюк Ю. Особливості формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів у процесі позааудиторної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2022. Т. 30, № 3. С. 132–151. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v30i3.1231>
6. Войтенко Н. С., Єрмакова А. Ю. Формування емоційного інтелекту майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26360>
7. Гаркавенко Н. В., Доскач С. С. Вплив соціальних уявлень студентів на створення образу майбутньої професії психолога. 2018. Т. 3, № 7(35). С. 34–41. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/12072018/6019
8. Гордієнко А. В. Психологічний аналіз діяльності. *Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1fe43443-cdee-4ffa-8d87-af0665c55baa/content>

9. Демчук А. А. Психологічні особливості копінг-поведінки в ситуаціях невизначеності 2018. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/26382>
10. Захаров С. В., Русакова О. О., Смольянова О. В. Мотиваційно-емоційні аспекти вибору професії лікаря вступниками медичного закладу вищої освіти. *Медична освіта*. 2023. № 1. С. 35–41. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.1.13564>
11. Ігнатова О. Педагогічна ідентичність: мотивація вибору професії вчителя. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3(31). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-1006-1016](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-1006-1016)
12. Ігнатович О. М. Татаурова-Осика Г. П. Шевенко А. М. Психологія професійної діагностики та професійного консультування. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20ПСИХОЛОГІЯ%20ПРОФЕСІЙНОЇ.pdf>
13. Караваєва В. А. Психологічні особливості ставлення людини до праці. *Проблеми сучасної психології*. 2014. № 2 (6). С. 70–75.
14. Каряка І. В. Особливості розвитку комунікативної компетентності у студентів-психологів. *Психологічні студії*. 2023. № 3. С. 45–50. URL: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.3.6>
15. Ковальчук С. В. Виявлення психологічних характеристик стилю професійної діяльності практичних психологів. *Про журнал*. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/1_2010/10.pdf
16. Кожан.Т.О. професійна орієнтація навчальний посібник, Київ 2009 р. URL: <http://surl.li/unoau>
17. Кравченко А. Вплив гендерних стереотипів на вибір молоддю професії та конкурентоспроможність на ринку праці. *Молодь і ринок*. 2021. № 9/195. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243958>
18. Кривенчук Ю., Грицик О. Інтелектуальна система вибору майбутньої професії. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. Vol. 295, no. 2. P. 101-104. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2021-295-2-101-104>
19. Крячок Г. В. Внутрішньоособистісний конфлікт як проблема вибору майбутньої професії .2019. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38943>

20. Курова А. В. Психологічні особливості емоційності, агресивності та суб'єктивного контролю молоді в умовах невизначеності. URL: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-6>
21. Лозовецька В., Ханецька Т. Огляд чинників вибору професії випускниками. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 2(36). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-732-741](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-732-741)
22. Мамонтова М. В. Особливості соціально-психологічної адаптації у осіб із різним рівнем вираженості психологічних меж особистості. *Львівського національного університету імені Івана Франка*. URL: <http://surl.li/unoaz>
23. Мартиненко О. Концептуальна модель дослідження вибору молоддю професії економіста. URL: <https://doi.org/10.31174/send-pp2021-252ix99-16>
24. Марчик В. І., Карпов В. І., Переверзєва С. В. Вплив основних мотивів на вибір професії вчителя фізичної культури. Дніпр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2019. URL: <https://doi.org/10.31812/123456789/3114>
25. Мась Н. М. Дослідження факторів формування професійної компетентності майбутніх військових психологів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2009. Вип. 22. С. 49–53.
26. Мась Н. М. Структура професійної компетентності майбутніх військових психологів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2015. Вип. 1 (32). С. 21–26.
27. Мелоян А., Логвінова Д., Логвінов О. Проблема професійної самоактуалізації студентів психологів у зв'язку з їх смисложиттєвими орієнтаціями. *Психологічні детермінанти професійного розвитку та самоактуалізації особистості*. Полтава, Україна, 2022. URL: <https://doi.org/10.33989/pnpu.312.c1207>
28. Метелиця В. М. Наукові основи становлення професії бухгалтера: перші етапи. *Економіка АПК*. 2011. № 12 (206). С. 74–80.
29. Мотивація вибору професії лікаря-психолога як основа формування професійної ідентичності. 2023. Р. 176–191. URL: <https://doi.org/10.46299/isg.2023.mono.ped.1.2.11>

30. Мітіна С. В. Особливості розвитку самосвідомості студентів-психологів. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-286-2-36>
31. Отрощенко Л. С., Отрощенко Л. С., Умови розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців у ВНЗ: 2012. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63842>
32. Панок В. Українська психологія 21-ого століття. проблеми професійної підготовки психологів. 2024. Т. 6, № 1. С. 1–8. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6109>
33. ПВНЗ "МЕГУ імені академіка Степана Дем'янчука": теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/3464>
34. Перегончук Н. В. Модель психологічного супроводу розвитку професійної компетентності майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. 2019. Т. 11, вип. 19. С. 364–380.
35. Пільтяй О. Сучасні тенденції та проблеми підготовки учнів до вибору професії у навчально-виховному процесі. *Молодий вчений*. 2020. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-82>
36. Предмет і основні проблеми педагогічної психології. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1664/>
37. Профвідбір для подальшого профнавчання. *Рівненський обласний центр зайнятості*. URL: <https://rov.dcz.gov.ua/publikaciya/profvidbir-dlya-podalshogo-profnavchannya>
38. Процик І., Ясінська Т., Грибик М. Проблеми вибору професії та працевлаштування молоді. 2019. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-150>
39. Радчук Г.К. Особистісне та професійне самовизначення як чинник професійного становлення особистостію. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 5. С. 47-54

40. Рибалка В.В. Кар'єрне консультування. *Практичний посібник*. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724027/1/10_Кар'єрне%20консультування_практ%20посібн.pdf
41. Рідей Н. М. Чинники вибору професії українськими іт-фахівцями. *Психологічні студії*. 2024. № 1. С. 150–154. URL: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.1.20>
42. Рябоконт А. О. Особистісні детермінанти вибору професії психолога: 2020. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/10169>
43. Самодисципліна: як її розвинути для покращення життя. URL: <https://advice.telegazeta.com.ua/samodyscyplina-yak-yiyi-rozvynuty-dlya-rokrashheniya-zhyttya/>
44. Самодисципліна та самоорганізація. *Центр розвитку кар'єри та неперервної освіти ВНТУ*. URL: <https://career.vntu.edu.ua/ukr/images/stories/napryam/navch-prakt/1-kurs/2017-18/tema-7-kurs-1-tekst-samoorganizaciya-17-18-1.pdf>
45. Самохіна О. М. Мотиви вибору професії психолога у зрілому віці : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4773>
46. Сапельнікова Т., Казарова Г. Вплив індивідуально-особистісних якостей на професійне самовизначення старшокласників. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Випуск 12. С. 115–122. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/12_2022/13.pdf
47. Сидорець А. М. Значення правильного вибору професії у щасливому житті людини. *Актуальні проблеми розвитку підприємницької діяльності в Україні*. 2019. Вип. 1 (19). С. 135–140.
48. Кожан.Т.О. професійна орієнтація навчальний посібник, Київ 2009 р. URL: <http://surl.li/unobn>
49. Теоретичні концепції профорієнтації та кар'єрного консультування. *Профорієнтація в Україні*. URL: <https://proforientator.com.ua/ua/vopros-otvet-o-proforientacii/teoretichni-konczepzii-proforientaczii-ta-karernogo-konsultvannya.html>

50. Теорія професійного вибору Дж. Холланда Черкаський обласний центр зайнятості. *Головне Черкаський обласний центр зайнятості*. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/teoriya-profesiynogo-vyboru-dzh-hollanda>
51. Турчина Л. А. Організація науково-практичної діяльності з надання психолого-педагогічної допомоги у процесі орієнтації старшокласників на вибір професії. *Вісник Дніпропетровського університету педагогіки та психології*. 2013. Т. 21, № 9/1. URL: <https://doi.org/10.15421/1013120>
52. Хілько С. О. Психологічні умови формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів : 2018. URL: http://lib.iitta.gov.ua/728869/1/ДИСЕРТАЦІЯ_Хілько%20С.О._2018.pdf
53. Шандрук С., Демків Г. Психодіагностика мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди "Психологія"*. 2021. № 64. С. 216–236. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.13>
54. Шель Н. В. Роль кар'єрних орієнтацій у формуванні професійної компетентності майбутніх психологів. *Психологічні студії*. 2024. № 1. С. 183–189. URL: <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.1.25>
55. Шель Н. Розвиток професійної компетентності майбутніх психологів: виклики сьогодення. *Наукові перспективи*. 2024. № 2(44). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-1384-1397](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-1384-1397)
56. Що впливає на вибір професії? URL: <https://edusteps.com.ua/posts/proforientatsiia/1619-vybor-profesii.html>
57. Шпак В., Дубровіна І. Мотиви вибору професії майбутніми вчителями початкових класів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2023. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2023-1-51-25-31>
58. Юзик О. Мотивація вибору професії як важливий чинник розвитку та становлення вчителя інформатики. 2020. Т. 101, № 1. С. 102–105. URL: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2020-101-1-102-105>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Мотиви вибору сфери трудової діяльності» (портал професійного консультування)

Відповідати на запитання анкети треба в «Аркуші відповідей». Якщо ви вважаєте, що названий мотив відповідає вашій думці, то поруч із номером запитання поставте знак «+». якщо ні, то знак «-».

Перелік мотивів:

- 1) Інтерес до особливостей професії, бажання довідатися, в чому полягають обов'язки фахівця певної професії;
- 2) Прагнення до самовдосконалення, розвитку навичок і умінь у сфері трудової діяльності, яку обирають.
- 3) Переконавання, що ця професія має високий престиж у суспільстві.
- 4) Вплив батьків, друзів або знайомих.
- 5) Бажання бути матеріально-незалежним від батьків.
- 6) Добра успішність у школі з предметів, пов'язаних із цією сферою.
- 7) Бажання допомагати іншим людям
- 8) Бажання працювати самостійно.
- 9) Нахил до творчої діяльності, відкриття нового.
- 10) Упевненість, що для обраної сфери діяльності є потрібні здібності.
- 11) Можливість задовольнити свої матеріальні потреби.
- 12) Прагнення зробити своє життя цікавим і захоплюючим.
- 13) Можливість діяти самостійно.
- 14) Приваблює підприємницька справа.
- 15) Потреба матеріально допомагати родині.
- 16) Бажання набути практичного досвіду у приватній фірмі.
- 17) Інтерес до ділових контактів з людьми.
- 18) Приваблюють умови роботи.
- 19) Бажання працювати в престижному місці.
- 20) Прагнення обійняти керівну посаду.
- 21) Вплив засобів масової інформації

- 22) Бажання приносити користь людям.
- 23) Інтерес до матеріального боку професійної діяльності.
- 24) Приваблюють зовнішні аспекти професії (уніформа, можливість подорожувати, бути в центрі уваги).

Додаток Б

Аркуш відповідей

А		Б		В	
3		5		1	
4		8		2	
6		11		7	
18		14		9	
19		15		10	
20		16		12	
21		17		13	
24		23		22	

Під час обробки результатів спочатку слід підрахувати кількість плюсів у стовпчику А, в якому вміщено номери. Потім кількість плюсів у стовпчику Б та в третьому стовпчику В. З трьох стовпчиків треба вибрати той, у якому набрано найбільшу кількість балів. За цим показником потрібно зробити висновок про мотивацію, яка найбільше переважає.

У першому випадку (А) вас більше захоплює престиж професії. У своєму виборі хочете реалізувати власний надвисокий рівень домагань. Однак часто не враховуєте своїх можливостей і того, чого вимагає ця професійна діяльність від людини.

У другому випадку (Б) ви прагнете до матеріального благополуччя. У вас переважає бажання отримати якомога більше грошей. У цьому немає нічого поганого, але часто ваше бажання не підкріплене здібностями і практичною підготовленістю до престижного фаху. Іноді таке бажання суперечить альтруїстичному змісту самої професії. Часто можна спостерігати прагнення заробити багато грошей і при цьому докладати що найменше зусиль.

У третьому випадку (В) у вас переважає бажання збагнути суть професії, якомога краще вивчити обов'язки фахівця у сфері практичної діяльності, на якій ви зупиняли свій вибір. Вас захоплюють творча діяльність, прагнення зробити свою працю цікавою, корисною для людей в суспільстві.